

חבל נחלתו

סימן כו

מתנות כהונה לכהנת הנשואה לישראל

שאלה

האם ניתן לתת מתנות כהונה לבת כהן שנישאה לישראל בעודה תחתיו וא"כ אלו מתנות כהונה מותר לתת לה?

תשובה

א. לכאורה כהנת שהנישאת לישראל פסקה מלהיות כהנת ואינה זכאית בקבלת מתנות כהונה בעודה תחתיו. כך כתב הרמב"ם בהל' תרומות (פ"ו ה"ז): "ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל, שני ענינים נכללו בלאו זה, שאם תבעל לאסור לה ותעשה זונה או חללה כמו שבארנו בהלכות איסורי ביאה הרי היא אסורה לאכול בתרומות לעולם כדין כל חלל שהחלל כזו לכל דבר, ואם תנשא לישראל הרי היא אסורה לאכול במורם מן הקדשים שהוא חזוה ושוק לעולם אע"פ שגירשה או מת".

אולם כפי שיתבאר אין הדין כן, יש לה דיני כהונה לדברים מסויימים אף בהיותה נשואה לישראל, ולכן השאלה במקומה עומדת.

בפשטות, אין שאלה על מתנות כהונה שזוכים בהן אך זכרי כהונה לאכילה במקדש, ובהן אף נשות כהנים לא זוכות – ה"ה לבנות כהנים (כהנות) הנשואות לישראל אין זכות במתנות כהונה שאסורות לאוכלן, אינן חולקות בהן, ואין לתיתן להן.

השאלה מתמקדת איפוא במתנות כהונה שאינן מתחלקות במקדש בין אם נאכלות

לזרים ובין אם לאו ומתנות שנתיתן היא ממונית בלבד. והשאלה היא אפילו שאסורות לאוכלן האם יכולים לתת להן מצד מצות נתינה לכהן. כמו"כ מה הסיבה להחליט כך או כך.

כתב הרמב"ם (הל' ביכורים פ"א ה"ז): "החמש (=מתנות כהונה) שבירושלים הן קדשים קלים ונאכלין לזכרים ולנקבות ובהן נאמר לך נתתים ולבניך ולבנותיך אתך לחק עולם, ואעפ"כ אין ניתנין אלא לזכרי כהונה שהרי לאנשי משמר הן, והבכור מקריבין חלבו ודמו ואין מקריבו אלא איש, וכן עורות קדשי הקדשים, ושדה אחוזה, והחרמים, וגזל הגר, אין זוכין בהן אלא אנשי משמר כמו שיתבאר, וכן פדין הבן לזכרי כהונה שכן נאמר בו ונתת הכסף לאהרן ולבניו, ופטר חמור לזכרי כהונה שדין הבכורות כולן שוה לזכרים ולא לנקבות".

עולה מדברי הרמב"ם שישנן מתנות כהונה שאע"פ שהן מותרות באכילה לכהנות או שהן ממוניות בלבד ניתנות מצד מצות נתינה רק לזכרים. (והנאכלות כקודשים מותרות באכילה לנשות כהנים ולא לבנות כהנים הנשואות לישראל). טעם נתינתן רק לזכרי כהונה אע"פ שבחלק מהן אין קדושה, משום שניתנות רק לאנשי משמר או שנלמד מגז"כ (פדה"ב) ליתנו לזכרים בלבד.

בהלכה הבאה (יא) כתב הרמב"ם: "הנה למדת שהמתנות שניתנין לנקבות כזכרים חזמו מתנות, תרומה, ותרומת מעשר, וחלה, ומתנות בהמה, וראשית הגז, ומניין אתה אומר שראשית הגז ניתנת לכהנות שנאמר

חבל נחלתו

ב. בחולין (קלא ע"א וע"ב) נאמר: "עולא הוה יהיב מתנתא לכהנתא, איתיביה רבא לעולא: מנחת כהנת – נאכלת, מנחת כהן – אינה נאכלת ואי אמרת כהן ואפילו כהנת והכתיב: וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל! אמר ליה: רבי, מטונך! אהרן ובניו כתובין בפרשה. דבי רבי ישמעאל תנא: כהן ולא כהנת, וילמוד סתום מן המפורש, דבי ר' אליעזר בן יעקב תנא: כהן ואפילו כהנת, הוי מיעוט אחר מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. רב כהנא אכל בשביל אשתו, רב פפא אכל בשביל אשתו, רב יימר אכל בשביל אשתו, רב אידי בר אבין אכל בשביל אשתו..."

מפרש רש"י:

"מטונך – הגעתיך, מש"ה אמרין גבי מנחת כהנת דנאכלת דאהרן ובניו כתובין בפרשה וזאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן וגו' וכיון דכתיב בהדיא בני אהרן למעוטי בנות אהרן אבל מתנות לא כתיב בהו אלא כהן גרידא ומשמע כהן ואפילו כהנת."

היינו, עולא מבחין בין מתנות כהונה בהן נאמר כהן סתם לבין מקום שכתוב אהרן ובניו. ובמתנות בהמה וראשית הגז נאמר כהן ומשמע אפילו כהנת. ושיטת עולא כמדרש התנאים שהובא לעיל.

בדעת ר' ישמעאל מפרש רש"י:

"סתום מן המפורש – כהן סתם דכתיב גבי מתנות ממפורש מבני אהרן דכתיב גבי מנחה דמה להלן כהן ולא כהנת דאהרן ובניו כתובין אף הכא כהן ולא כהנת". ולשיטתו כל כ"ד מתנות כהונה אינן ניתנות לכהנת. את שיטת ר"א בן יעקב מפרש רש"י:

"דבי ר' אליעזר בן יעקב תנא – בעלמא כהן ולא כהנת אבל כהן דכתיב גבי מתנות אפילו כהנת במשמע מאי טעמא הוי מיעוט

ראשית דגנך תירושך ויצהרך וראשית גז צאנך תתן לו, מה ראשית דגן ניתנת לנקבות זכרים אף ראשית הגז".

וכן שנה ברמב"ם בהלכות ביכורים (פ"י ה"ז): "ראשית הגז חולין לכל דבר, לפיכך אני אומר שנותנים אותו לכהנת אע"פ שהיא נשואה לישראל כמתנות בהמה ויראה לי שדין שניהן אחד הוא".

השאלה מצטמצמת לפי הרמב"ם לחמש המתנות המנויות.

ויש לדייק ברמב"ם שבפרק א כתב שניתנות לנקבות זכרים ולא באר אלו נקבות, ובפרק י כתב שנותנים לכהנת אע"פ שנושאה לישראל. ולכאורה כיון שלא הובחן בתורה בין סוגי הכהנות אף הנשואה לישראל עומדת בקדושתה, והיה מן הראוי שכהנת הנשואה לישראל תוכל ליטול תרומות וחלה כזכיה ממונית, ותוכל להאכילן לכהנים או למוכרן לכהנים, והנותן להן יוצא י"ח נתינה לכהן.

נאמר בחומש דברים (פ"ח פס' ג-ה) בפרשת מתנות בהמה: "זוה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זבחי הזבח אם שור אם שה ונתן לכהן הזרע והלחיים והקבה. ראשית דגנך תירושך ויצהרך וראשית גז צאנך תתן לו. כי בו בחר ד' אלקיך מכל שבטיך לעמד לשרת בשם ד' הוא ובניו כל הימים".

ובמדרש תנאים לדברים (פ"ח פ"ג) נאמר: "ונתן לכהן ואפלו כהנת".

נראה שמכאן מקורו של הרמב"ם שמתנות בהמה ראשית הגז ותרומות וחלה כולן ניתנות לכהנות, ומהשוואת המתנות משמע שמן התורה אף כהנת הנשואה לישראל זוכה בתרומות וחלה אף שאין יכולה לאוכלן.

נראה לענ"ד שלפי שיטת ראשונים אלו כל חמש המתנות המנויות בפר' שופטים יכולות להינתן לכהנות ואין להבחין מן התורה האם מדובר בכהנת הנשואה לישראל או לאו.

ג. הר"ן על הר"ף (חולין מה ע"א) כתב: "הבו מתנתא. הזרוע והלחיים והקיבה. לכהנתא. בת כהן ואפילו היא אשת ישראל דכיון דקדושה לית בהו דאין אסורין לזרים הרי היא מותרת בהן ולא דמי לתרומה ואי משום ונתן לכהן קסבר אפילו כהנת במשמע. רב כהנא אכיל בשביל אשתו... משמע דהכי קאמר שכל אחד מאלו היה נוטל מתנות בשביל אשתו שמי שהיה נתן להם היה מקיים מצות נתינה שאף על פי שאין כהן רשאי לזכות מתנות לישראל אלא למאן דלא אפשר ליה כדאיתא לקמן [דף קלג א] אשתו שאני דכגופיה היא ואינו צריך הרשאה דאי לא תימא הכי מאי קמשמע לן וכי מתנות כהונה אסורים לזרים או שמא אתא לאשמעינן דאפילו נשואה אוכלת ואינו מחזור דמאי קמשמע לן והר"ם במז"ל כתב בפ"ט מהלכות בכורים הכהנת אוכלת המתנות אנע"פ שהיא נשואה לישראל מפני שאין בהן קדושה ולא עוד אלא הבעל אוכל מתנות בגלל אשתו ונראה שנתכוין למה שכתבתי".

מתבאר מדבריו שפסק כעולא, ומבאר שמקיים בנתינה לכהנת מצות נתינה לכהן. כמו"כ נראה שאם המתנות היו אסורות לזרים בת כהן לישראל אסורה בנטילתן. וכ"פ בים של שלמה (חולין פ"י סי' ו). ד. הרמב"ם כתב בהלכות ביכורים (פ"ט ה"כ) לגבי מתנות בהמה: "הכהנת אוכלת המתנות אנע"פ שהיא נשואה לישראל מפני שאין בהן קדושה, ולא עוד אלא הבעל

כו' דברישיה דקרא כתיב וזה יהיה משפט הכהנים דמשמע כהנים ולא כהנות וכתיב בסיפיה דקרא ונתן לכהן הזרוע וגו' דמשמע נמי כהן למעוטי כהנת ואין מיעוט אחר מיעוט כו'".

מתבאר מרש"י שלפי ראב"י במתנות בהמה, ראשית הגז תרומות וחלה יש מיעוט אחר מיעוט שבא לרבות כהנות. והגמרא מציינת כמה אמוראים שלא היו כהנים שקיבלו מתנות כהונה בשל נשותיהן הכהנות. וכדברי רש"י: "רב כהנא – ישראל הוה ואשתו כהנת. מאכיל – מתנתא.

"בשביל אשתו – שהיתה כהנת דס"ל כהן ואפי' כהנת".

מתבאר מדברי רש"י בפירוש הסוגיא שהלכה כעולא וראב"י שכהן ואפילו כהנת ואפילו היא בת כהן הנשואה לישראל יכולה ליטול מתנות בהמה משום שקדושת כהונה עליה. לא התבאר כמי הלכה כעולא או כראב"י. האם לומדים משינוי התורה: 'כהן' (כעולא), או ממיעוט אחר מיעוט (כראב"י).

וכן כתב הרמב"ם בפירוש המשנה (חולין פ"י מ"ד) לגבי מתנות בהמה: "ודע כי המתנות הללו מוכרן הכהן או נותנן במתנה למי שירצה... והן נתנות גם לכהנת, והבעל אוכל בשביל אשתו אם היתה כהנת".

וכן בחידושי הריטב"א (חולין קלא ע"ב): "עולא יהיב מתנות לכהנתא. דקסבר כהן ואפילו כהנת והלכתא כוותיה, ורב כהנא ואמוראי אכלו בשביל נשותיהן שהיו כהנות". וכ"פ: הלכות גדולות (סי' סט ו-עג), ראב"ה (תשובות וביאורי סוגיות סי' אלף קכה), אורחות חיים (דין המתנות), טור (יו"ד סי' סא).

חבל נחלתו

תרומה ותרומת מעשר וחלה. וצריך לדייק בדברי הרמב"ם שרק מתנות בהמה וראשית הגז נוטלות בת כהן הנשואה לישראל. וצ"ע מדוע שלא להפריד בין היתר האכילה לבין הדין הממוני.

והנה בפרשת קרח בה מנויות מתנות כהונה נאמר: "לְךָ נְתַתִּים וְלַבְּנֵיֶךָ וְלַבְּנֹתֶיךָ אֶתֶּךָ לְחֶק עוֹלָם" (במדבר יח, יא) ובדומה בפס' יט. ויש להעיר שמדובר על נתינה לבנות כהנים ולא על היתר אכילה¹. וצ"ע מנלן להפקיען ממתנות כהונה.

ה. נאמר במסכת קידושין (ח ע"א): "כי הא דרב כהנא שקיל סודרא מבי פדיון הבן, אמר ליה: לדידי חזי לי חמש סלעים".

וכתבו תוספות: "רב כהנא שקיל סודרא בפדיון הבן – משמע הכא דרב כהנא היה כהן ותימה דבסוף אלו עוברין (פסחים דף מט.) משמע דלא היה כהן דקאמר אי לאו דנסיבי כהנתא לא גלאי, וי"ל דתרי רב כהנא הוו, אי נמי י"ל דבשביל אשתו היה לוקח כדאשכחן בפרק הורוע (חולין דף קלב.) רב כהנא אכל בשביל אשתו".

תוס' שואלים שהלא רב כהנא לא היה כהן כפי העולה מן הגמ' בחולין שהובאה לעיל, וא"כ כיצד פדה בן במקום כהן ונטל סודר במקום חמישה סלעים. ומתרצים שהיו שני רב כהנא האחד כהן והוא לא

אוכל מתנות בגלל אשתו, אבל חללה אינה אוכלת, שאין חללים בכלל כהנים, ואם רצה הכהן למכור המתנות או ליתן במתנה אפילו לעכו"ם או להאכילם לכלבים מאכילם שאין בהן קדושה כלל".

ובאר הרדב"ז:

"הכהנות אוכלות וכו'. שם (דף קל"א) פלוגתא דתנאי והלכתא כר"א בן יעקב דאמר כהן ואפילו כהנת הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות דכתיב בראש הפרשה וזה יהיה משפט הכהנים ומשמע זכרים ונתן לכהן ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ואמרינן רב כהנא אכיל בשביל אשתו וכן רב יימר וכן רב אידי.

"אבל חללה אינה אוכלת וכו'. קשיא לי אמאי נקט חללה והלא אפילו חלל זכר אינו אוכל. וי"ל דה"ק אבל חללה שנשאת לישראל אין לה מתנות ואין בעלה אוכל בשבילה דסד"א זוכה הבעל במקום אשתו שהרי הבעל אינו חלל קמ"ל כיון שהיא אינה זוכה לא יזכה בעלה במקומה שהרי מחמתה הוא רוצה לזכות".

לגבי השאלה האם כהנת הנשואה לישראל מותרת ליטול אף במתנות אחרות. הרמב"ם לומד שרק מתנות בהמה וראשית הגז ניתנים לבת כהן הנשואה לישראל, אע"פ שמפורשות בפרשה אף

1. דברי המשך חכמה (במדבר יח, יא): "פירוש, שהן 'אתך', ולא שנישאו לזר ואינם בבית אביהן, ואף כשמתו בעליהן ושבבו לביתך. כן פירש רבא בסוף יש מותרות". אינם מדויקים שכן ביבמות מדובר באכילה כאמור: "ורבא אמר: ואת חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו... אתה ובניך ובנותיך אתך – בזמן שאתך" (ביבמות דף פז ע"א). ואילו שאלתנו עוסקת בזכות הממונית ובה עוסקים הפסוקים בפר' קרח. וכן מוכיחים דברי הרמב"ם שהובאו לעיל (הל' ביכורים פ"א ה"י) אשר מביא פסוק זה: החמש שבירושלים הן קדשים קלים ונאכלין לזכרים ולנקבות ובהן נאמר לך נתתם ולבניך ולבנותיך אתך לחק עולם, ואעפ"כ אין ניתנין אלא לזכרי כהונה". וא"כ דוקא בגלל שמדובר בנתינה הוקשה לו מדוע אין ניתן לבנות כהנים אע"ג שכתובות במפורש כזכות.

יכולין ליתן לכהנת בכור לפדותו? והשיב דלא. וראיה מפרק הזרוע והלחיים (דף קל"א ב) עולא יהיב מתנתא לכהנת אלמא קא סבר עולא כהן ואפילו כהנת. איתביה רבא לעולא מנחת כהנת נאכלת. ואי אמרת כהן ואפילו כהנת הכתיב (ויקרא ו) כל מנחת כהן כליל. אמר ליה ומטונך אהרן ובניו כתיב. אלמא דפשיטא ליה **כל היכא דכתב אהרן ובניו אמרינן כהן ולא כהנת**. ובפרשה במדבר סיני כתב (במדבר ג) ויתן משה את כסף הפדוים לאהרן. **ודלא כפי ר"י שפי' בפ"ק דקידושין (דף ח) גבי כי הא דרב כהנא לא היה כהן אלא בשביל אשתו שריתה כהנת**.

וכן הרא"ש **בבכורות (הל' פדיון בכור סי' ד) מסייע לשיטת הפנ"י:**

"ואין ליתן לכהנת בכור בהמה² ולא פדיון הבן. דאמר בפ' הזרוע (דף קלא ב) עולא יהיב מתנתא לכהנתא אלמא קסבר עולא כהן ואפילו כהנת איתביה רבא לעולא מנחת כהנת נאכלת מנחת כהן אין נאכלת ואי אמרת כהן ואפי' כהנת והכתיב כל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל. אמר ליה ומטונך אהרן ובניו כתיב בפרשה. אלמא דפשיטא כל היכא דכתיב אהרן ובניו אמרינן כהן ולא כהנת ובפרשת מדבר סיני כתיב ויתן משה את כסף (העודפים) לאהרן ולבניו ואיתקש להדדי בכור אדם ובכור בהמה טמאה³ דלא כפי' רש"י⁴ בפ"ק דקידושין (דף ח א) גבי הא

היה נוטל פדיון הבן כיון שאינו זכאי לכך לא ע"י עצמו ולא ע"י אשתו ורב כהנא המוזכר בקידושין היה כהן וע"כ קיבל מתנת פדיון הבן. ובתירוץ שני שנטל בשביל אשתו – **מפני שהיא זכאית לפדות פדיון הבן**. וכתירוץ זה כתבו בפסחים (מט ע"א אמר רב כהנא).

כתירוצו הראשון כתבו תוס' רי"ד והמאירי.

עולה לתוס' בקידושין (בתירוץ השני) ובפסחים שבת כהן הנשואה לישראל מותרת ליטול פדיון הבן וחולק על הרמב"ם שהובא לעיל.

ו. באר הפני יהושע בקידושין: "כוונתו דכי היכי דאיכא למ"ד התם כהן אפילו כהנת ה"נ איכא למימר בכל מתנות כהונה כדאשכחן נמי בתרומה וחזה ושוק, כן נראה לי בכוונתן אלא שלא מצאתי להם חבר בזה אלא דוקא היכא דגלי קרא".

ושוב העיר: "בא"ד דבשביל אשתו היה לוקח. לכאורה יש לתמוה דלא מצינו בזה בשום דוכתא ולא בשום פוסק דאשה שייך בכלל מתנות כהונה ולא מצינו לה אלא בזרוע ולחיים וקיימה במסכת חולין, וצ"ע".

ואשתמיטיה לפני דברי הרמב"ם לגבי ראשית הגז.

מסייעת לפני תשובת הרשב"א (ח"א סי' תתלו) שכתב: "ומורי הר"ם שיחיה נשאל אם

2. כונתו שבכור בהמה טהורה לאחר שנפל בו מום הרי הוא חולין וממון כהן ולכן ראוי אף לכהנת. כדברי הרמב"ם (הל' בכורות פ"א ה"ג): "בכור בהמה טהורה שהוא בעל מום בין שנולד במומו בין שנפל בו מום אחר שהיה תמים הרי הוא לכהן אם רצה אוכלו בכל מקום או מוכרו או מאכילו למי שירצה אפילו לנכרי מפני שהוא חולין, שנאמר וכי יהיה בו מום פסח או עור וגו' הטמא והטהור יחדו יאכלנו כצבי וכאיל והרי הוא נכסי כהן".
3. עי' לקמן שאלת הגר"א על היקש זה.
4. ברש"י לא מצאתי לכך זכר ואצ"ל ר"י במקום רש"י.

חבל נחלתו

אהרן ובניו אמרינן כהן ולא כהנת ועיין
בסימן תתל"ו והנלע"ד כתבתי".

בדברי הרדב"ז קושי מסויים. הוא מביא
את למודו של הרמב"ם, ולא מבואר מדוע
כהנות הנשואות לישראל לא מקבלות
תרומות וחלה הלא יכולות למוכרן ואע"פ
שאינן ראויות לאוכלן, סו"ס יכולות ליטלן,
וצ"ע.

ח. וכן העיר בזרע יצחק (קידושין ח ע"א):
"בד"ה רב כהנא וכו' דבשביל אשתו וכו'
עכ"ל. וכ"כ באלו עוברין [פסחים דמ"ט
כע"ב] וק"ל טובא דהא גמרא ערוכה בפרק
הזרוע דף קל"ב דכל היכא דכתיב אהרן
ובניו אין הכהנת בכלל דבני אהרן ולא בנות
אהרן וכאן בפדיון בכור כתיב בפ' במדבר
[פ"ג פמ"ו ומ"ח] ולקחת ה' ה' שקלים [וגר']
ונתת [הכסף] לאהרן ולבניו. ואין לומר דהתם
בפדיון הלויים לבכורות הוא דכתיב כן אבל
בשאר דוכתי בתורה כשמצוה על פדיון הבן
לא נאמר אהרן ובניו דזה דוחק, ושוב זכיתי
ומצאתי שהרא"ש בסוף בכורות והרשב"א
בשו"ת סי' תתל"ו דחו פי' התוס' מכח הדין
דפ' הזרוע וכן פ' הרמב"ם בפ"א מהלכות
בכורים והתימא על ב"י שלא זכר הרמב"ם
בהלכות בכורות סי' ש"ה ע"ש. והתוס' עצמם
בפרק הזרוע (שם) כתבו דאותו רב כהנא
דשקל סודרא דקידושין הוא רב כהנא אחר
שהוא עצמו כהן ע"ש ולא כתבו התי'
האחר".

היינו כיון שכל הלימוד של כהנת נלמד
מלשון התורה 'כהן' ולא 'אהרן ובניו'
(כעולא) א"כ כהנת אסורה ליטול פדיון הבן
וא"כ אף בעלה אסור בכך.

ט. בהגהות רבי עקיבא איגר (שו"ע י"ד
סי' סא סעיף ח ד"ה נותנים אותם לכהנת וכו')
נאמר: "הנה בשאר מתנות כהונה כגון פדיון

דרב כהנא שקל סודרא לפדיון הבן דרב
כהנא לא היה כהן אלא בשביל אשתו היה
לוקח שהיתה כהנת". והוזכרו במל"מ
(ביכורים פ"א).

ז. בשו"ת רדב"ז (חלק ד סימן קצו, אלף
רסז) נשאל בענין בעל שרצה ליטול פדיון
הבן מכח אשתו הכהנת.

הרדב"ז מבאר שכהנת נוטלת רק ראשית
הגז ומתנות בהמה, וממשיך: "ופדיון הבן
אע"ג דלית ביה קדושה מכל מקום אין ניתן
אלא לזכרים כמו בכור בהמה שיש בו
קדושה ואין ניתן אלא לזכרים וראוי שכל
הבכורות יהיה להם דין אחד שיהיו ניתנים
לזכרים ולא לנקבות. וכן כתבה הרמב"ם ז"ל
בפרקא קמא דהל' בכורים וז"ל: וכן פדיון
הבן לזכרי כהונה הבכורות כולם שוה לזכרים
ולא לנקבות. **הנה למדת שהמתנות שנתנין
לנקבות כזכרים חמש מתנות תרומה ותרומת
מעשר וחלה ומתנות בהמה וראשית הגז.**

ומנין אתה אומר שראשית הגז נתן לכהנת
שנאמר ראשית דגן תירושך ויצהרך
וראשית גז צאנך נתן לו מה ראשית דגן
ניתן לנקבות כזכרים אף ראשית הגז ע"כ.
ויש לדקדק בדבריו ז"ל כיון דיליף לה מהכא
איך אמר בפרק עשירי ראשית הגז חולין
לכל דבר, לפיכך אני אומר וכו'. ויש לתרץ
דהתם בפרקא קמא איירי **בכהנת שאינה
נשואה לישראל שאוכלת ראשית דגן. אבל
בפי' איירי בנשואה לישראל שאינה אוכלת
ראשית דגן ומשום הכי אי לאו משום
טעמא דחולין הוא לכל דבר לא היו נותנין
לכהנת הנשואה לישראל וברור הוא. וגם
הפוסקים כתבו דפדיון הבן אין ניתן אלא
לזכרים. ובתשובת הרשב"א ז"ל בשם הר"ם
ז"ל כתוב דיליף לה מדכתיב ויתן משה את
כסף הפדוים לאהרן ולבניו וכל היכא דכתיב**

אחר המבטל לימוד זה. ואילו לפי ראב"י שנלמד מיעוט אחר מיעוט הלימוד מצומצם רק למתנות בהמה ולא למתנות אחרות (ונראה שצריך להוסיף ראשית הגז תרומות וחלה כמו שכתבתי לעיל). ומוכיח מרש"י שסבר כלימודו של עולא ולא כראב"י, ותמה על הפנ"י. לדינא נשאר בצ"ע. ומביא דברי ראשונים נוספים שסברו שאין כהנת נוטלת בפדיון הבן, משום שכתוב בו אהרן ובניו.

י. בשולחן ערוך (י"ד סי' שו ס"א) בסימן העוסק בבכור בהמה טהורה הוסיף הרמ"א עפ"י הטור: "נותנין אותו לכהן, ולא לכהנת". וכתב בביאור הגר"א (ס"ק ה'): "ונותנין כו". ר"ל אע"ג דאמרינן בחולין קל"א קל"ב דמתנות אפי' לכהנת ואמר שם רב כהנא אכיל בשביל אשתו ובספ"ג דפסחים א"ר כהנא אי לאו דנסיבי כו' אלמא לא היה כהן ובפ"ק דקדושין (ח' א') רב כהנא שקיל כו' ותי' שם תוס' בתי' השני דשביל אשתו היה לוקח כמו במתנות וכ"כ בפסחים שם אבל בחולין שם כתבו כתי' הראשון דתרי רב כהנא והוכיח הרא"ש דבפדיון הבן לכהנת לא, דגמ' בחולין שם פריך איתביה רבא לעולא כו' ומשני אהרן כו' ובפדיון כתיב בפ' במדבר ויתן את כסף הפדוים לאהרן ובניו ואיתקש בכורי אדם ובהמה להדדי הרא"ש סוף בכורות ומ"ש ואיתקש כו' א"י היכן דבגמ' שם ד' א' אמרינן דלא איתקש אלא בכורי אדם ובהמה טמאה". היינו הרמ"א פסק כפי שיטת הרא"ש בבכורות שהובאה לעיל אע"פ שהגר"א נשאר בשאלה היכן הוקש בכור בהמה טהורה לבכור אדם.

וכן הלבוש בסי' שכא (ס"א) לגבי בכור בהמה טמאה ציין במפורש אבל לא לכהנת. ובשו"ע לא כתב זאת.

הבן וכדומה לא נתפרש דינו להדיא, ונראה דתליא בזה דלעולא דאמר כהן ואפי' כהנת במשמע, אלא דבמנחה יש מיעוט דאהרן ובניו כתיבי, א"כ פדיון הבן וכדומה דמי למתנות ונותנים לכהנת אבל לראב"י דאמר דהוי מיעוט אחר מיעוט א"כ י"ל דדוקא במתנות דגלי קרא אבל לא בעלמא, וא"כ לפ"מ דאמרינן שם והלכתא כעולא, ממילא גם בשאר מתנות כהונה הכי הוא, זולת דנדחוק דהלכה כעולא ולא מטעמי, ובתוספות קידושין כתבו בחד תירוץ דרב כהנא שקיל פדיון הבן בשביל אשתו, ואפשר דמה"ט נקט רש"י בחולין בההיא דרב כהנא דאכיל בשביל אשתו דכהן אפילו כהנת משמע דמהיכן פסיקא לרש"י זה דילמא טעמי' כדראב"י דהוי מיעוט אחר מיעוט אלא דמההיא דקדושין דשקל סודרא לפדיון הבן מוכח דרב כהנא ס"ל דגם בשאר מתנות כן והיינו דסבר כעולא וכנ"ל, וראיתי בפ"י קידושין דתמה על תוספות הנ"ל דדוקא במתנות דגלי קרא אבל לא בעלמא, ונפלאיתי דנהי דלראב"י הכי הוא אבל לעולא הא ליכא לימוד במתנות אלא מסברא דכהן אפילו כהנת משמע א"כ ה"נ בפדיון הבן א"כ י"ל דר"כ ס"ל כעולא, ולדינא צ"ע. שוב ראיתי שהרא"ש סוף בכורות ובת' הרשב"א ס"י תתל"ז כתבו בפדיון הבן דוקא לזכרים דכמו דאמרינן במנחה לאהרן ובניו כתיב ה"נ בפדיון הבן כתיב ונתת הכסף לאהרן ולבניו, וכ"כ הרמב"ם (פ"א מהל' בכורים ה"י) וכן העלה בת' הרדב"ז (ח"ד סי' קצ"ו). (הג"ה ועיי' ח' בכורות מ"ז).

היינו, רעק"א מבאר שלפי עולא הלימוד הוא מגזה"כ כהן ואפילו כהנת, וא"כ כך צ"ל הדין בכל מתנות כהונה אם אין לימוד

חבל נחלתו

יא. בערוך השולחן (י"ד סי' סא סעי' לב-לד) סיכם את דיני כהנת ז"ל:
"אמרו חז"ל [קל"א ב] דמתנות אלו נותנן אפילו לכהנת ויצא ידי חובתו דהא דכתיב ונתן לכהן אפילו כהנת במשמע ואפילו היא אשת ישראל דכיון דקדושה לית בהו דאינן אסורים לזרים הרי היא מותרת בהן ולא דמי לתרומה [רש"י ד"ה לכהנת] דבמקום דכתיב בני אהרן אמרינן בני אהרן ולא בנות אהרן, אבל בכאן דכתיב סתם כהן אפילו כהנת במשמע.
"ויראה לי דדין זה אינו אלא במתנות דזרוע ולחיים וקובה אבל בשארי מתנות כהונה ולויה כתרומות ומעשרות ופדיון הבן וחרמי כהנים אין יוצאים ידי נתינה כשנתנו לכהנות ולויות אנ"פ שמעשר ופדיון הבן וחרמים מותרים לזרים מפני שמתנות אלו אמורים בפרשת קרח וכתיב שם במעשר לבני לוי [במדבר יח, כא] ובוודאי למעוטי בנות לוי הוא דאתי, וכן בכל מתנות כהונה כתיב שם [יח, ח] וידבר ה' אל אהרן ואני הנה נתתי לך וגו' וכיון דכתיב אהרן דוקא זכרים ולא נקבות אבל מתנות אלו כתיבא בשופטים וכתיב סתם כהנים ודרשינן אפילו כהנת ולכן אנ"פ דפרשה זו כתיב ג"כ תרומה כדכתיב ראשית דגנך וגו' מ"מ בעינן דווקא כהן כדכתיב בפרשת קרח ולכן לא מצינו בכל הש"ס שיועיל נתינה לכהנת בשארי מתנות כהונה וכן לוויה במעשרות [וביבמות צ"ט ב דחשיב אשה שאין חולקין לה בבית הגרנות משום יחוד או משום גרושה דמשמע דבלא"ה חולקין לה זהו באשת כהן כדפירש"י ונתנין לבעלה תדע שכן הוא שהרי גם עבד נשנה שם וכשם שהעבד הוא בשביל רבו כמו כן אשה ודברי התוס' בקדושין ו' צ"ע כמ"ש הרא"ש שלחי בכורות

והתוס' עצמם בשארי מקומות לא כתבו כן ודו"ק".
וחזר על עיקרי הדברים בסימן שה (ס"ג). ולא זכר שהרמב"ם כתב במפורש ראשית הגז תרומות וחלה ניתנים לכהנת.
יב. בשו"ת חתם סופר (ח"ב י"ד סי' שא) מתאר כיצד יצא בשמו בטעות שניתן לפדות בכור אצל ישראל בעל כהנת:
"זה לי כמו שבועות שתיים שהן ארבע נאמר לי שאמרו שמה משמי לפדות הבן על ידי ישראל שלוקח בשביל אשתו כהנת ואמרתי להר"ר אברהם מפה להשיב שמה כי לא יצא כן ממני וענתה שמעתי כי הדר נבט על כן באתי בשורתיים למענ"ת לפרסם שם ברבים כי האומר כן משמי אשתומא קאמר ולשמטי לאמורה מיני' כדרב עינא חולין פ"ד ע"ב. וגופא דעובדא הכי הוה מסובין היינו בישוע הבן וחסף א' וברך ושכח ליטול רשות מכהן ושחקו עליו לאמור איך אפשר לפדיון בלא כהן ואמרתי כבר אפשר לשיטת התוס' על ידי כהנת נשואה לישראל וגם הפלגתי כי רגיל הייתי ליתן מתנות כהונה זרוע לחיי וקובה לגיסי ז"ל בעל כהנת וכן דרכי ממש בכל י"ט לשחוט בהמה ולהפריש ממנה מתנות וכן ראשית הגז וכן עבד עובדא בפלתי יע"ש סי' ס"א סק"ר] אבל מפדיון חלילה לי להכריע בין תוס' והרא"ש וגם כי הייתי מכריע בזה מכל מקום כיון שלא נשאלתי למעשה רק אמרתי באגב על דרך לשון חכמים מחכים, אסור לעשות מעשה על פי הוראה כבש"ס ב"ב ק"ל ע"ב וגם כ"א הי' נ"ל להכריע הלכה למעשה בכל כי האי גוני אין לעשות משום דה"ל מלתא דתהווי בי' אנשי כמבואר בש"ע י"ד סי' רמ"ב ויע"ש בש"ך סקי"ז מ"מ מצוה לפרסם ברבים ולגזור באנשים הרוצים לעשות מעשה

השמועה ומאומד ומדומה".

ומסיק החתם סופר: "ודאטאן עלה הנה תוס' קידושין ח' ע"א כ' אדרב כהנא דשקיל סודר בפדיון הבן ב' תי' או שלקח בשביל אשתו כמו שאכל מתנות בשביל אשתו וכוה התי' כ' תוס' בסתם ס"פ אלו עוברין בלי שום חולק ועוד תי' תרי רב כהנא הוה וכ"כ סתם בחולין קל"ב ע"א ופני יהושע שם במס' קידושין כ' דמאי דס"ל דיכול ליתן פדיון הבן לבעל כהנת כמו מתנות כהונה לא מצא להם חבר עכ"ד משמע גם חולק לא מצא עליהם גם לא הזכיר מה"ת לחלק בין פדיון למתנו' כהונה ובמכ"ה נעלם ממנו דברי הרא"ש סוף בכורות שכ' לחלוק אפיר"י דקידושין דבחולין קל"א ע"ב מוכח דוקא מתנות כהונה אמרי' כהן אפי' כהנת במשמע מה שאין כן היכי דכתיב אהרן ובניו קא ממעט בנות ובפ' במדבר כתיב ונחתי כסף הפדוים לאהרן ובניו אמעטו בנות עכ"ד וכ"כ הטי"ד רס"י ש"ה שיפדנו מכהן ולא מכהנת אמנם בש"ע התחכם אף על פי שבס"י ס"א במתנות כהונה כ' להדיא דיכול ליתנם לבעל כהנת מ"מ הכא הניח הדבר סתום וסתמו שלא ליתן אלא לכהן ולא לכהנת וכ"ה להדי' הרא"ה בס' הזינוך פ' קרח סי' שצ"ב מאותו טעם בעצמו שכ' הרא"ש ז"ל דאהרן ובניו כתי' וכיון דפשיטא להו להרא"ה והרא"ש והטור לאיסור לא שבקינן פשיטותא דהני מפני ספיקן של בעלי התוס' ז"ל". וכאמור, לא פסק לעשות מעשה בפדיון הבן ע"י כהנת.

יג. בשו"ת דעת כהן (סי' קפז) דן ג"כ בדעות הראשונים לגבי נתינת מתנות לכהנת, וז"ל:

"ובעיקר הדבר ביאר הגרע"א בהגהותיו ליו"ד שם סי' ס"א, שדוקא למ"ד דמאהרן

ובניו הוא דילפינן דלא כהנת, א"כ כל היכי דכתיב כהן סתם אפילו כהנת במשמע, וי"ל שבפדיון הבן אין אהרן ובניו מפורשים בצואה כמ"ש כת"ר. וגם זה צ"ע. שהרי בפ' קרח נכללו כל מתנות כהונה בכלל ופרט וברית מלח, וכתוב שם לאהרן לשון ולבניך כמה פעמים, ואין לנו לזכות כהנות כ"א במקום דכתיב בנות מפורש, וגם שם י"ל שלא על הקנין מדברים בתכונת מצות נתינה, אלא על היתר אכילה, וכד' התוד"ה דבי בסוגיין. ועכ"פ אולי יש לדחוק, שאין כתוב הלשון אהרן ובניו ביחוד בציווי זה של נתינת פה"ב וי"ל שגם כהנת במשמע, אבל למ"ד התם דממיעוט אחר מיעוט לרבות ילפינן כהנת, אין לנו כ"א במקום המפורש מיעוט אחר מיעוט, וזהו בזרוע לחיים וקיבה ולא במקום אחר".

ומציע הרב זצ"ל שאולי הציווי לאהרן ובניו בפ' קורח לא נאמר על הנתינה לאהרן ובניו ולכן לגבי פדיון הבן גם כהנת במשמע (אליבא דעולא). וזו שיטתם של תוספות בקידושין.

ומוסיף הרא"ה קוק זצ"ל: "ודעת הרמב"ם בזה היא קצת סתומה, בעיקר הדין של מתנות כהונה לכהנת ג"כ, שבתחלת פ"ט דבכורים הלכה א' מתחיל מצות עשה לתן כל זובח בהמה טהורה לכהן הזרוע והלחיים והקיבה, וגבי נתינה לא הזכיר כלל כהנת, רק בהלכה כ' שם כתב הכהנת אוכלת המתנות אע"פ שהיא נשואה לישראל, מפני שאין בהן קדושה, ולא הזכיר כלל שנותנים בתור מצות נתינה לכהנת. ואולי סובר הרמב"ם, דלדינא קיי"ל כמ"ד כהן ולא כהנת, משום דתנא דבי רבי ישמעאל ס"ל הכי בסוגיא דחולין קל"ב, וגם ראב"י, דמשנתו קב ונקי, ס"ל הכי דבכל מקום כהן ולא כהנת, אלא דכאן במת"כ

חבל נחלתו

דזרוע לחוק משום מיעוט אחר מיעוט מרביץ כהנת. וגם מסתמא דגמ' דסוטה דף כ"ג, דקאמר סתם כהן ולא כהנת, ולא עסיק כלל להביא פסוקים אחרים, המורים שכאן דוקא בענין מנחת כליל הדברים אמורים, נראה דכתנא דבי רי"ש ס"ל, וכן משמע פשיטות סוגית הירושלמי שם, וכמו שהביאו הדברים ג"כ בתוס' שם ד"ה כהן. וכיון דמצד מיעוט אחר מיעוט לרבות אתיין עלה, י"ל שדי לנו לרבות שכהנת אוכלת בלא רשות כהן, שנראה מדברי הרמב"ם שבלא רשות כהן יש בזה איסור אכילה, חוץ מגזל דעלמא. וכן מדוייק לשונו שכתב אה"כ, שאם רצה הכהן למכור המתנות או לתת במתנה, אפילו לעו"כ, או להאכילם לכלבים מאכילם, שאין בהם קדושה כלל. אבל היתר זה הוא דוקא כשבא מכח של כהן, שהוא מוכר או נתן במתנה, שאז אין בזה ביטול למצות כהונה. ולדעתו ז"ל י"ל, שדוקא זר גמור אסור לאכול, מצד ביטול מצות כהונה בלא כניסה לרשות כהן, אבל כהנת רבי קרא, דאין כאן ביטול מצות כהונה כשאוכלת, אבל לא שמקיים המצוה כשנותנת לה, ע"כ לא הזכיר כלל ענין נתינה לגבי כהנת אלא שהיא אוכלת. וי"ל דבהא לא פסיק כעולא, דאע"ג דאמר' התם הלכתא כעולא, י"ל דהיינו לגבי אכילה, ולא לגבי נתינה, וכדדחיק ג"כ הגרע"א ז"ל שם לדעת הרא"ש וסייעתו, לומר דהלכתא כעולא ולא מטעמיה, משום דקיי"ל כהן ולא כהנת. ואולי י"ל דגם למ"ד כהן ואפילו כהנת ס"ל להרמב"ם, דלא לכל מילי ממש ילפינן שתזכה בתורת קיום המצוה, דמסתבר דמתנות שייכי לעבודה המסורה רק לכהנים, אלא דאמר' שהיא אוכלת בלא רשות כהן, ולא מתבטלת עיי"ז מצות כהונה, ואין כאן

איסור, מה שא"כ אם זר יאכל לפני שיכנסו לרשות כהן, ויצאו מרשותו להאכילם לאחרים, שהוא אסור בכך, חוץ מדין גזל, מצד ביטול מצות כהונה, וכמ"ש בספרי במקומו שיש בהם מצות כהונה.

היינו, הרב זצ"ל מסיק בדעת הרמב"ם שכל שמותר לכהנות הוא לאכול כמצוה אבל מצות נתינה לא מקיים בהן. ודבריו צ"ע לענ"ד שהרי הרמב"ם (הל' ביכורים פ"א ה"א) פסק במפורש שחמש מתנות ניתנות לכהנת: "תרומה, ותרומת מעשר, וחלה, ומתנות בהמה, וראשית הגז". והרמב"ם הזכיר שם נתינה ולא הזכיר אכילה.

יד. הרמב"ם פסק (הל' ביכורים פ"א ה"ב): "וכל האוכל מתנה שיש בה קדושה מברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לאכול כך וכך". ונראה מדבריו שאע"פ שקדושת בנות כהנים שנישאו לישראל נמשכת ולכן נוטלות לפחות מתנות כהונה וראשית הגז, בכ"ז באכילת מתנות כהונה אינן מברכות כיון שאין במתנות קדושה.

מסקנות

א. מחלוקת תנאים האם מתנות כהונה ניתנות אף לכהנות, ועפ"י מקור השיטה ניתן להגדיר אלו מתנות נכללות, ואעפ"כ נראה שלהלכה איננו נוהגים כאף אחת מהשיטות.

ב. לשיטת הרמב"ם כהנות הנשואות לישראל נוטלות מתנות בהמה (זרוע לחיים וקיבה) וראשית הגז. וצ"ע לגבי נטילת תרומה ותרומ"ע וחלה כנטילה ממונית ולא לשם אכילתן.

ג. לשיטת תוס' בקידושין ופסחים כהנת אשת ישראל פודה פדיון הבן.

ד. האחרונים ניסו להסביר שיטה זו, אבל לא נפסק כמותה.